

„Rongyszőnyeg” - Társadalmi együttélési formák és normák,
együttélési simulások és konfliktusok multikulturális környezetben:

a digitális társadalominformatikai térkép keretrendszerének
bővítéséhez releváns statisztikai adatok összegyűjtése;
a „Társadalmi konfliktusok gyökerei és megoldásai” témakörhöz
kapcsolódó tanulmány

2018. június

Készítette:

Siskáné Dr. Szilasi Beáta, Vadnai Péter, Mihályi Helga

A társadalmi konfliktusok statisztikai alátámasztása és térbeli megjelenítése

Siskáné Dr. Szilasi Beáta - Vadnai Péter - Mihályi Helga

Absztrakt

A társadalmi konfliktusok napjainkban is jelen vannak nem csak az egyének, hanem a közösség, a település szintjén is. A konfliktusok egy része látható, vagyis nem csak a szereplők számára, hanem a többi ember számára is érzékelhető, nagyobb része azonban feltáratlan, mert nem kerül ki a nyilvánosság által látható térbe. A kutatásunk célja, hogy feltárjuk a településeken megjelenő konfliktusokat, akár a jól ismert, akár a rejtett formákat, és alátámasszuk ezek meglétét a szekunder statisztikai adatbázisok segítségével. A pontos azonosításhoz és a részletesebb megismeréshez mindenképp szükséges primer adatbázis létrehozása, ami a településeken folytatott kérdőívezés és interjúk segítségével valósul meg. Az adatbázis kialakítása és fejlesztése a térbeli megjelenítés és egy ún. társadalominformatikai térkép kialakításának céljából történik.

Kulcsszavak: települési konfliktus, statisztikai adatbázis, társadalominformatikai térkép

Bevezetés

A konfliktusokat több szempont alapján lehet tipizálni. A típusalkotások jelentősége a megfelelő kezelési eljárás megválasztásában rejlik. A korábbi vizsgálatok során például annak alapján rendeztük őket, hogy az emberi viszonyrendszer mely szintjén lépnek föl.

Egy másik típusalkotó sajátosság, hogy a konfliktus alapja tényszerűen, vagy csak a résztvevők percepciója szerint létezik (képzelt). A „tényszerű” konfliktusok mögött egymással ténylegesen szemben álló célkitűzések, érzelmek, értékek, érdekek húzódnak meg. Ezzel szemben a ”képzelt” konfliktusok emberi félreértésből, tévedésből, történelmi hagyományból, sztereotípiákból, előítéletekből, ellenségeskedésből fakadnak. Irreális konfliktusok jellemzően az etnikai csoportok, futballcsapatok szurkolói közötti konfliktusok.

A konfliktusokat keletkezésük legfőbb okai alapján különböző típusokba sorolhatjuk.

- Kapcsolati (személyközi, interperszonális) konfliktusok
- Értékkonfliktusok
- Strukturális konfliktusok
- Kommunikációs és információs konfliktusok
- Érdekkonfliktusok¹

A kutatás alapkonceptiója azon az elképzelésen alapul, hogy a települések üzemeltetésében és mindennapjaiban jelen lévő konfliktusok számos esetben megnehezítik, avagy gátolják a működést. A folyamatos feszültségek és érdekellentétek feloldására az élhető települési

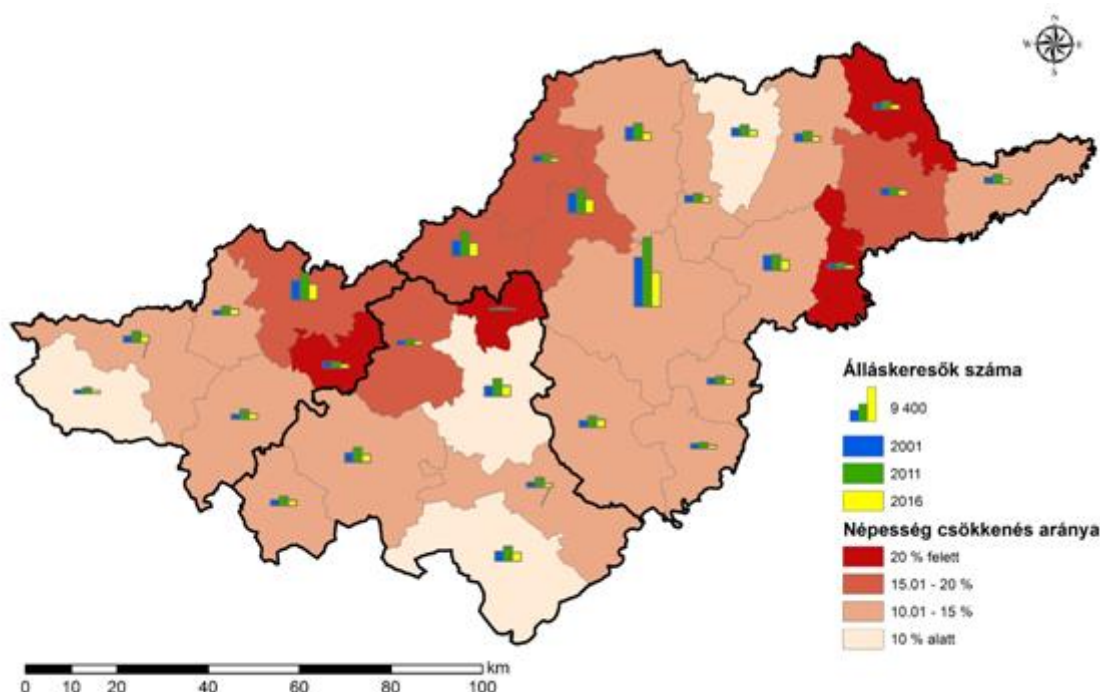
¹ http://konszenzus.org/wp-content/uploads/AVR/lecke3_lap2.html

környezet kialakításához, az emberi jól-lét (well-being) érdekében is fontos lépéseket tenni, megoldásokat keresni. A kutatás célja a lehető legtöbb konfliktus feltárása, a problémák kiváltó tényezőinek összegyűjtése és mindezek megjelenítése. A statisztikai kutatócsoport a társadalominformatikai térképekhez szükséges adatbázis feltöltésére és folyamatos bővítésére törekszik, mind a szekunder (KSH, TeiR adatbázisok, önkormányzati, megyei adatok), mind a primer (empirikus vizsgálat) adatok gyűjtésével, statisztikai elemzésével és megjelenítésével.

Az adattárház kialakítása során gyűjtött statisztikák szorosan kapcsolódnak azokhoz a főbb konfliktustípusokhoz, melyeket a nagymintás adatgyűjtés (Észak-magyarországi régió települései) során előzetesen meghatároztunk, és ami elvezetett az 5 mintatelepülés kiválasztásához (Ózd, Sátoraljaújhely, Fulókercs, Bükkzentkereszt, Kistokaj). A települések két fő típusa (város, falu) esetében eltérő intenzitással, és jellemzőkkel ugyan, de jelen van a konfliktusok jó része.

A társadalmi konfliktusok statisztikai alátámasztása: demográfia, társas kapcsolatok

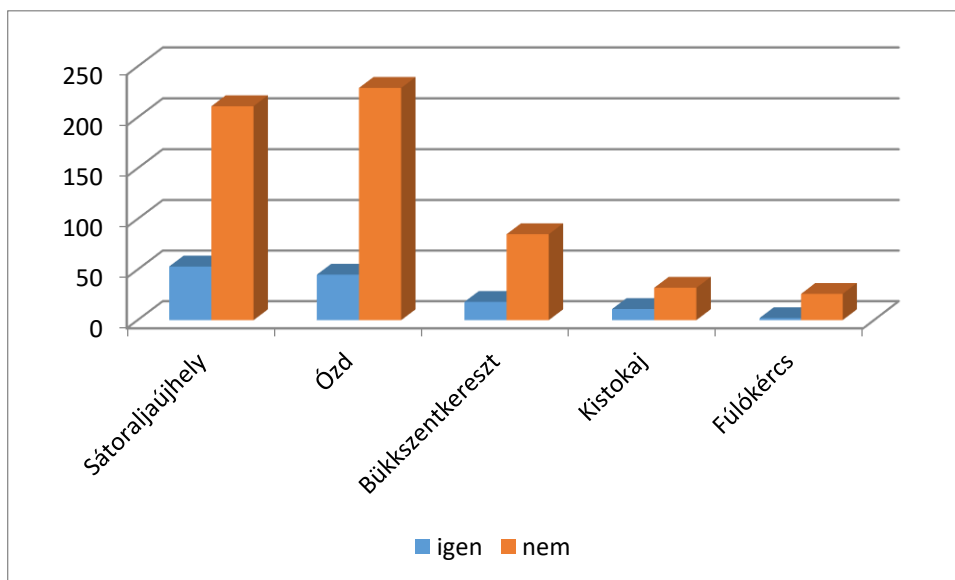
Az első vizsgálatba bevont konfliktustípus a demográfiai alapon nyugvó (generációk közötti) problémák feltárása, ami a mai magyarországi viszonyok között is egyre fontosabb kérdéssé válik, ahogy az elöregedés folyamata előrehalad. Az alapadatok a következők voltak: lakónépesség az év végén; a népesség három korcsoportja; a népesség nemek szerint; a népesség családi állapota; vándorlási egyenleg. Az 1. ábra alapjául szolgáló népességszám változás, amit bázisviszonysszámmal adtunk meg (a bázisév a 2001-es volt), jól mutatja, hogy a régióban nincs egyetlen olyan járás sem, ahol pozitív irányú népességszám változást tapasztaltunk volna.

1. ábra Az Észak-magyarországi régió lakónépesség számának változása (2001 és 2016 között) és a nyilvántartott álláskeresők száma járási szinten (2001, 2011, 2016)

Forrás: KSH, szerkesztette: Vadnai Péter

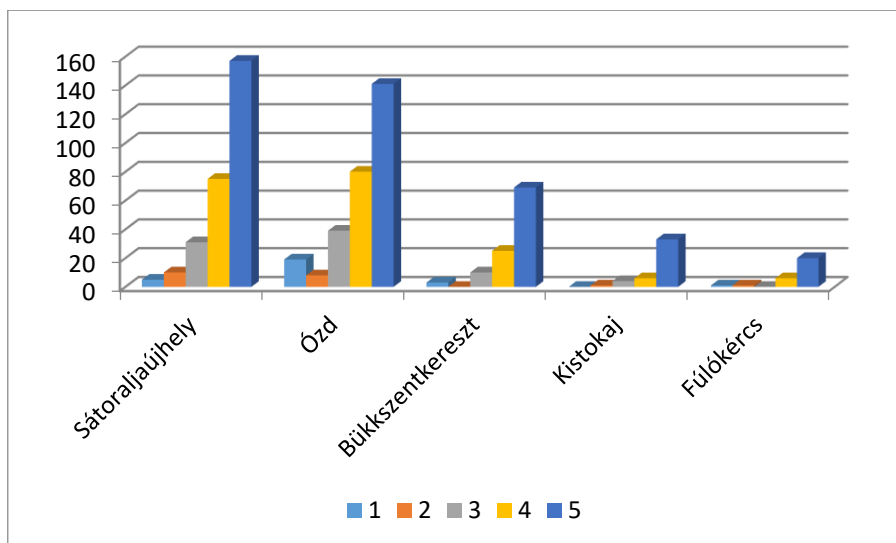
Az idősebb generációk növekvő aránya nem csak a falvak és városok csökkenő népességszámát, vagy már esetleges „kiürülését” jelenti, hanem az értékrendek a viselkedési és erkölcsi normák eltérőségét is, ami konfliktusok forrásává válhat. A 2. ábrán látható, hogy a vizsgált települések mindegyikén megjelent a válaszadók esetében az életkori különbségekből adódó feszültség. Az arányokat tekintve az igen válaszok hasonló gyakorisággal jelentkeztek a különböző méretű települések esetében, ami arra utal, hogy ez a konfliktustípus településmérettől függetlenül jelen van az urbánus és a rurális társadalmi térben is.

2. ábra Van-e életkori különbségekből adódó feszültség?

Forrás: primer adatbázis, saját szerkesztés

A második nagy témakör a magánéleti-társas konfliktusokhoz kapcsolódik, ahol a szekunder adatbázisból két mutatót választottunk ki: háztartásszám; a családok gyerekszama. A 3. ábrán látható kapcsolati erősséget bemutató adatsor a primer kutatásból származik. A két város és a három falu között abban nincs különbség, hogy az emberek jó része nagyon erős kapcsolatot tart fenn a legközelebbi családtagokkal, azonban Kistokaj kivételével a vizsgálatba bevont településeknél megjelent az egyáltalán nem tart kapcsolatot válasz is. Az adatbázis szempontjából sokkal árnyaltabb képet kapunk az empirikus kutatási eredmények feltöltésével a konfliktusok esetében.

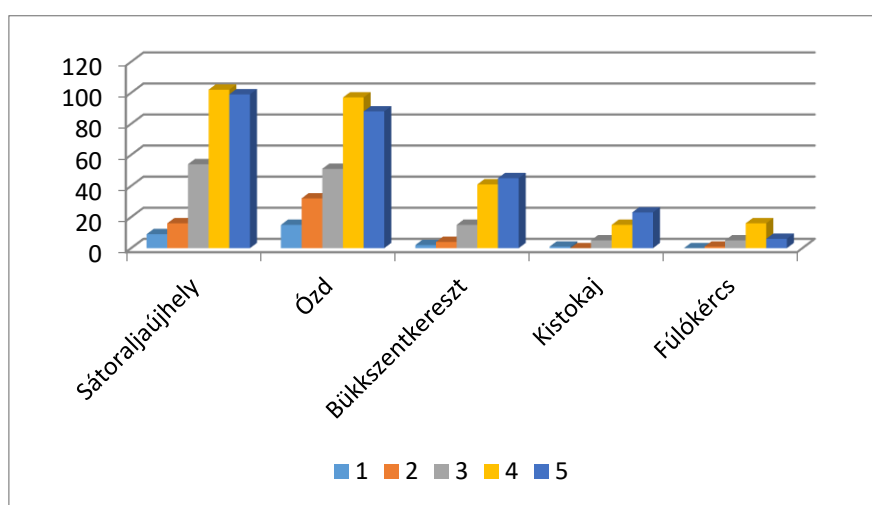

3. ábra A család legközelebbi tagjával tartott kapcsolat erőssége (5-ös mérési skálán; 1=egyáltalán nem, 5= nagyon)

Forrás: primer adatbázis, saját szerkesztés

A társadalmi konfliktusok statisztikai alátámasztása: lakóhely, intézmény, bűnözés

A települések jellemzőit, arculatát az ott élő emberek alakítják a természeti és épített környezet keretei között. A települések azonban az időben folyamatosan változnak, bizonyos tényezők megerősödése (társadalom, gazdaság) vonzóvá tehet egy életteret, míg mások (hanyaglás, bűnözés, szegregáció) taszítóvá, ami az elnéptelenedéshez, majd megszűnéshez vezet. A településeken belüli konfliktusok egy része ezekhez a komponensekhez kapcsolódik. A vizsgálatainkba a területi-lakóhelyi konfliktusok alátámasztásához a következő mutatókat használtuk: lakások/házak építési ideje; szobák száma. Természetesen a tiszta statisztikai mutatók mögött jelentős minőségi eltérések húzódnak meg, amit a primer adatbázis adatai segítenek megérteni.

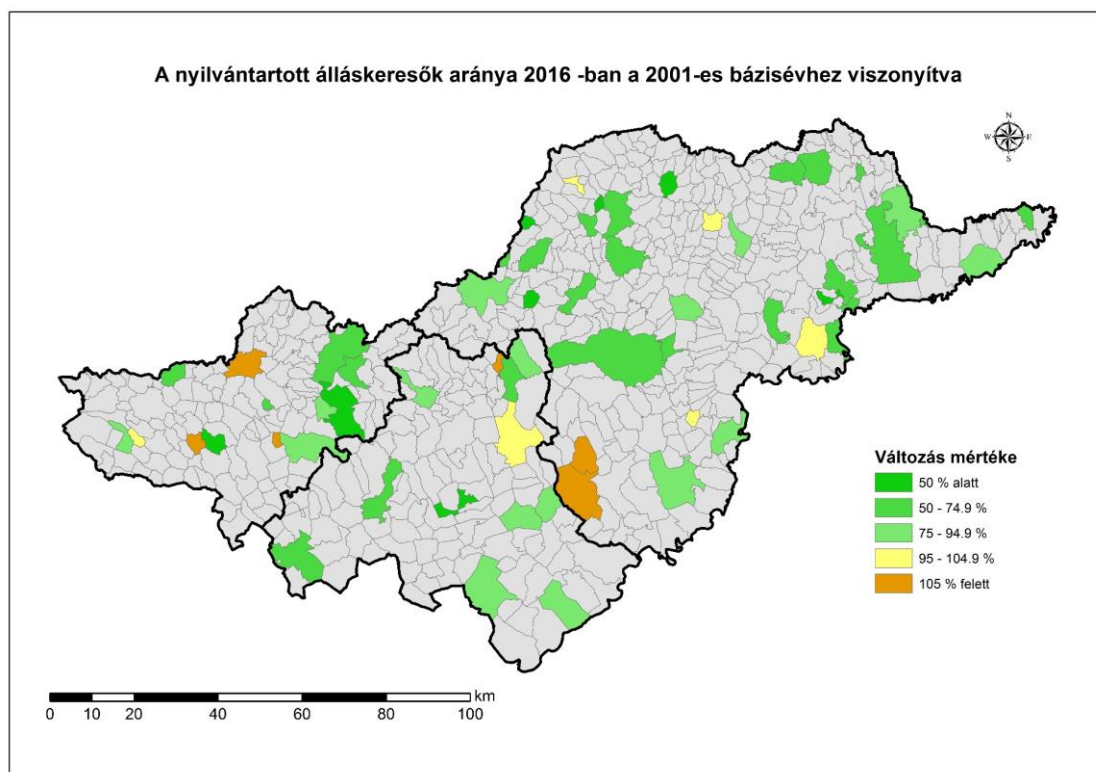
4. ábra A lakáskörülményekkel szembeni elégedettség a vizsgált településeken (5-ös mérési skálán; 1=egyáltalán nem, 5= nagyon)

Forrás: primer adatbázis, saját szerkesztés

A 4. ábra alapján elmondható, hogy a válaszadóink inkább elégedettek voltak a lakáskörülményeikkel, mint nem. Leginkább elégedett a Kistokajban élők csoportja volt, a falvak esetében a legkevésbé elégedettek a fülökércsieiek voltak a lakhatással. A két város esetében egyértelműen az Ózdon élők voltak kevésbé elégedettek, míg Sátoraljaújhelyen ennél a kérdésnél a 4-es és 5-ös elégedettségi értékek domináltak.

Az intézményi témakörhöz a következő mutatókat válogattuk le: oktatási intézmények; házi orvosok, szociális ellátás, hátrányos helyzetűek, munkanélküliségi ráta, közmunka. A települések esetében az egyik legfontosabb kérdés a munkalehetőségek megléte, avagy hiánya. A statisztikai adatokból számított bázisviszonyyszám alapján, ami a nyilvántartott álláskereső arányának változását mutatja be, arra a következtetésre juthatnánk, hogy jelentős javulás figyelhető meg a vizsgálatba bevont települések esetében

A pozitív változás oka a globális válsághoz kapcsolódó munkaerőpiaci átalakításokhoz köthető. A globális gazdasági válság által generált folyamatokra adható egyik lehetséges válasz, amit számos ország (köztük Magyarország is) bevezetett, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó szakpolitikai trend a „workfare society” modellje. Magyarországon 2011-től alakult át a közfoglalkoztatási rendszer, aminek keretében a „segély helyett munka” elv alapján igyekeztek elérni, hogy társadalmilag hasznos, értéket teremtő foglalkoztatási formát alakítsanak ki.²

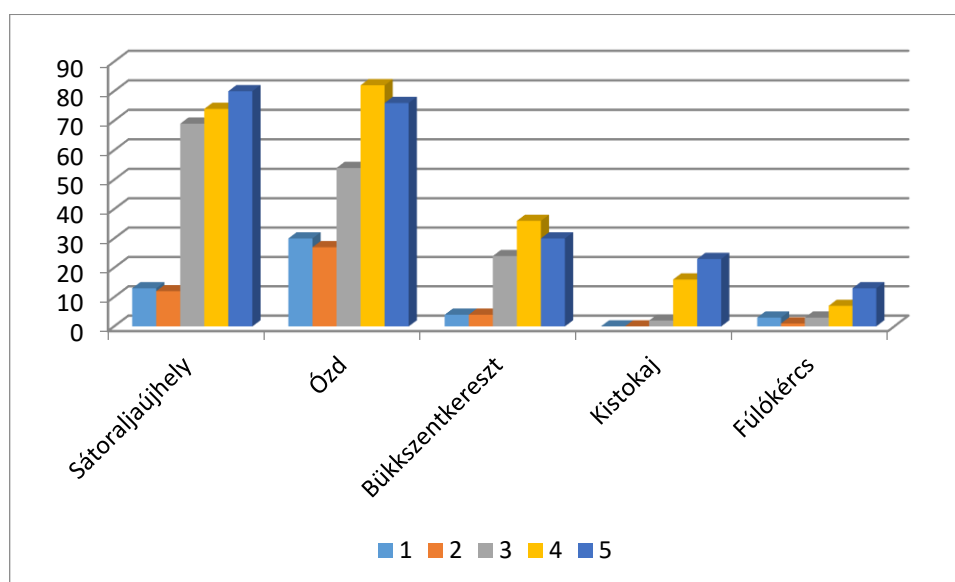
5. ábra A nyilvántartott álláskereső aránya 2016-ban a 2001-es bázisévhez viszonyítva.

² Koós B. 2016: Közfoglalkoztatás a mezőgazdaságban. – Tér és Társadalom 30. 3. pp. 40-62.

Forrás: KSH, saját számítás, térkép: Vadnai Péter

A közfoglalkoztatásban résztvevők arányát a tényleges létszám mellett a közvetlen munkahelyteremtésre fordított kiadások mutatják, melyek GDP-hez mért aránya nagyon eltérő lehet az egyes országokban. Európát alapul véve elmondható, hogy 2012-ben Magyarország, Írország, Bulgária és Franciaország költött a legtöbbet közvetlen munkahelyteremtő közfoglalkoztatási programokra. A ráfordítások a későbbiekben csak három országban növekedtek: Bulgária, Lettország és Magyarország. A közvetlen munkahelyteremtésbe bevont résztvevők aránya eltérő az egyes országokban, a legmagasabb arányt (2006-2012 között 5% fölötti értéket 100 álláskeresőre vonatkoztatva) Szlovákiában, Bulgáriában, Luxemburgban, Franciaországban, Írországban és Magyarországon találjuk.³

A 5. ábrán látható arányok tehát ennek a gazdasági intézkedésnek a következtében alakult ki, ami a lényeges kérdés lesz a jövő szempontjából, hogy mennyien fognak a közmunkaprogramból átkerülni az elsődleges munkaerőpiacra, hiszen ez a foglalkoztatási forma nem hosszú távú fenntartásra szolgál.

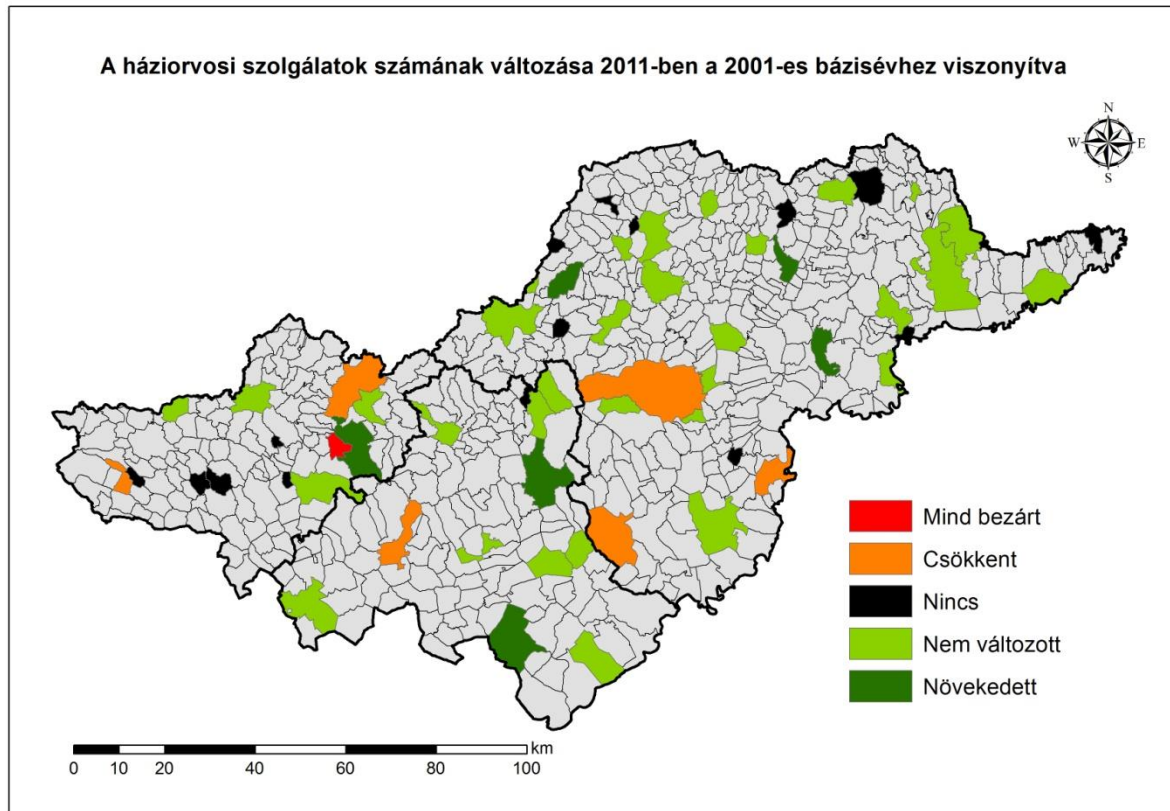
6. ábra A munkával való elégedettség a vizsgált településeken (5-ös mérési skálán; 1=egyáltalán nem, 5= nagyon)

Forrás: primer adatbázis, saját szerkesztés

A szolgáltatások közül az alapellátáshoz tartozó mutatókat vizsgáltuk meg, Az oktatás kategóriában megvizsgáltuk az óvodák és az általános iskolák számának változását, hiszen a szülőknek jelentős problémát okoz, ha a gyermekeket másik településre kell elszállítani minden nap. A 7. ábrán az egészségügyi ellátás egyik részét a háziorvosi szolgálat jelenlétét vizsgáltuk

³ Siskáné Sz. B. – Halász L. 2017: Globális munkaerőpiaci kihívások az új gazdaságföldrajzi folyamatok tükrében / Recent challenges in the global labour market in light of new economic geography. Földrajzi Közlemények, 141. évf. 3. szám, Budapest, pp: 263-275

bázisviszonyszám segítségével, ide tartozó mutatók voltak még a védőnői szolgáltatás és a gyermekorvosi szolgáltatás. A régióban van olyan település, ahol megszűnt a háziorvosi ellátás, hasonló konfliktusforrásként szolgálva, mint az oktatás esetében.

7. ábra A háziorvosi szolgálatok számának változása 2011-ben a 2001-es bázisévhez viszonyítva

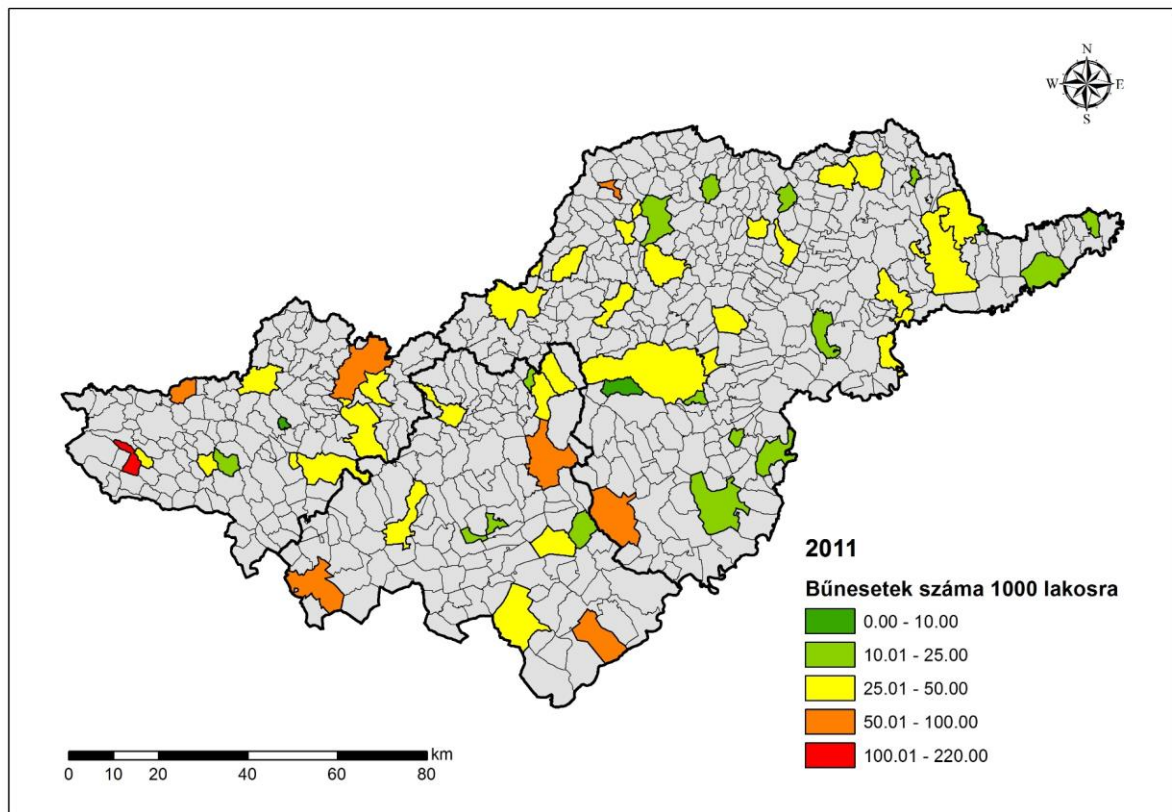
Forrás: TEIR, térkép: Vadnai Péter

A települési konfliktusok egy jó részét a bűnözéssel kapcsolatos történések határozzák meg. A munkaképes népesség időszakos átrendeződése morális válsághelyzetet idézett elő és kitermelt egy helyileg bűnözésből élő elkövetői kört. A bűnözést vizsgáló kutatók hamar felismerték, hogy az egyén bűnelkövetővé válása szoros kapcsolatban van a társadalmi környezettel, mivel az döntő befolyással bír az elkövető személyiségfejlődésére. A fentiek következtében a kriminológia egyre szorosabb kapcsolatba került a szociológiával, azzal a tudományággal, amely az egyes társadalmi tényezők összefüggéseit hivatott vizsgálni.⁴

A társadalmi tényezők bűnözésre gyakorolt hatásának vizsgálata gyakran valamely, az egész rendszer szempontjából jelentős jelenség és a bűnözés összefüggésének vizsgálata útján történik. Ez az úgynevezett monokauzális vizsgálat, mely kiemeli a társadalmi viszonyok egy-egy nagy területét (lásd például szegénység, dezorganizáltság, anómia), s ennek a területnek a bűnözéssel való kapcsolata szolgál a bűnözés mibenlétének általános magyarázatául. Az egész

⁴ Eredmények...Megoldások a bűnmegelőzésben; Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rendőr-főkapitányság szakmai kiadványa 2007. p.13.

társadalmi rendszer oldaláról történő megközelítés, ezzel szemben különbséget tesz egyfelől azok között a társadalmi viszonyok között, amelyek közvetlen kapcsolatban vannak vagy lehetnek a bűncselekmény elkövetésével (mikrokörnyezet), másfelől azok között a társadalmi jelenségek között, amelyek rendszerint csak közvetve hatnak a bűncselekmények elkövetésére (makrokörnyezet).⁵

7. ábra A bűnesetek száma 1000 lakosra vonatkozóan 2011-es adatok szerint.

Forrás: TEIR, szerkesztette: Vadnai Péter

Az 1. ábrán látható területi mintázat esetében, ami Borsod-Abaúj-Zemplén megyét illeti, az 1989-es nyolcadik helyezéshez képest romlott a térség helyzete, mivel 2006-ban már országosan az ötödik, a keleti régióban pedig a legfertőzöttebb területi egységnek számított. A 218 %-os növekedés az országos átlagot meghaladta.⁶

Az Észak-magyarországi régióra vonatkozóan elkészített bűnözési térképünk esetében a 2011-es TEIR adatokat tudtuk felhasználni (7. ábra) és ezt vetettük össze a demográfiai helyzettel és az iskolai végzettséggel.

A vizsgált települések esetében két fontos tényezőt figyelhetünk meg az újabb adatok tükrében: az egyik, hogy a bűnözési adatok nem emelkedtek, vagyis a térségben nem nőtt a bűnözési kedv, aminek oka lehet a gazdasági mutatók és a társadalom gazdasági erejének csökkenésével

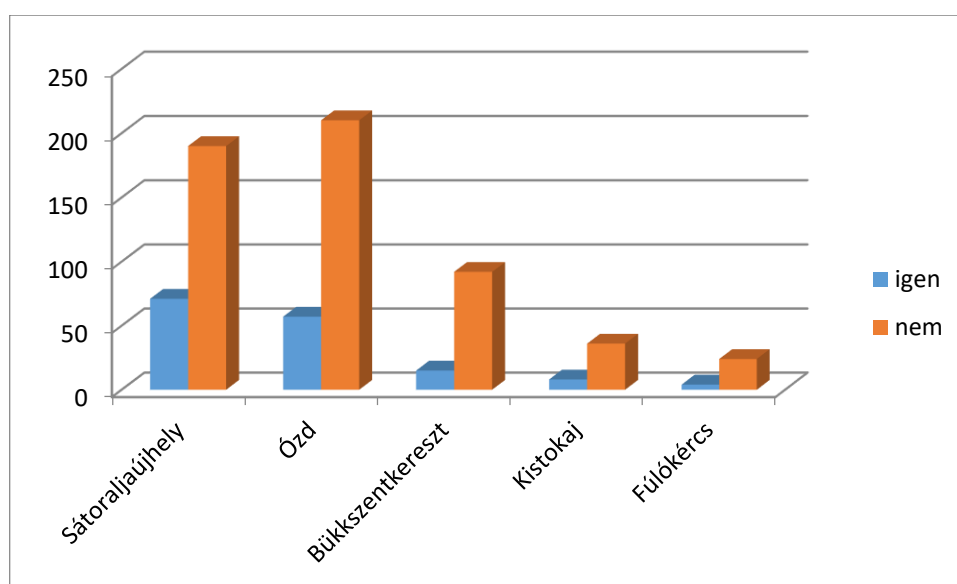
⁵ Víg József: Kriminológiai alapismeretek pp.196-197.

⁶ Piskóti Zs., 2007: Borsod-Abaúj-Zemplén megye bűnözésföldrajza, valamint négy település a bűnözés tükrében. TDK dolgozat, ME-FGI 18. p

is összefüggésben (aprófalvak elszegényedő és előregedett népessége). A másik tényező, hogy a generációs válságok, a migrációs veszteség (belső vagy külső) következtében, egyre nagyobb teret kaphatnak a településeken. Ez megmutatkozik az eltérő életminőségben és életviteli folyamatokban is.

Az erősödő elvándorlás következtében a falvak (rurális területek) egyre inkább kiürülnek, a helyben maradó lakosság átlagéletkora nő, a bűnözéssel szembeni (lopások, betörések) ellenállás csökken. A jövőben fontos kérdés lesz, hogy ezeken a területeken erősödni fog-e a bűnelkövetés a demográfiai szerkezet eltolódásának következtében.

A másik jelentős kérdés a személyes érintettség, a primer kutatás során a válaszadók arra a kérdésre, hogy érintett volt-e valamilyen bűncselekmény kapcsán, elszenvedője volt-e például lopásnak a 8. ábrán látható megoszlásban válaszoltak.

8. ábra Érte-e valamilyen értéktárggyal kapcsolatos bűneset, például lopás?

Forrás: primer adatbázis, saját szerkesztés

A két város esetében közel azonos arányt kaptunk az érintettségre, Sátorajújhely válaszadói közül 27% esett az igen kategóriába, míg Ózdon ez az arány 21,3% volt. A falvaknál Fülökércs és Kistokaj válaszadóinak 14%-át érintette lopás, Bükkzentkeresztben ez a válaszadási arány 18% volt.

Összegzés

A kutatás során az eddigi adatok alapján is bebizonyosodott, hogy a települések üzemeltetésében és mindennapjaiban jelen lévő konfliktusok számos esetben megnehezítik, avagy gátolják a működést. A folyamatos feszültségek és érdekellentétek feloldására az élehető települési környezet kialakításához, az emberi jól-lét (well-being) érdekében is fontos lépéseket tenni, megoldásokat keresni. A szekunder statisztikai adatok hozzájárultak a mintatelepülések kiválasztásához, a primer kutatás adatai pedig segítenek a tényleges konfliktusok feltárásában. A két statisztikai forrásból elkészített és folyamatosan bővített adatbázis segít a térbeli folyamatok, azonosságok és különbségek, megjelenítésében, ezzel is többlet információt adva a települési konfliktusok rendszeréhez. Az eddigi vizsgálatok alapján jelen vannak demográfiai,

intézményi, munkaerőpiaci és bűnözéssel kapcsolatos konfliktusok a településeken. Ezek azok a konfliktustípusok, melyek az urbánus és a rurális területen is megjelennek, és meghatározzák a településeken élők mindennapjait. A vizsgálatok folytatás során még részletesebb adatokhoz fogunk jutni, melyek elősegítik majd egy általános intézkedési terv, egy konfliktuskezelési modell felállítását.

Irodalomjegyzék

Koós B. 2016: Közfoglalkoztatás a mezőgazdaságban. – Tér és Társadalom 30. 3. pp. 40-62.

Piskóti Zs., 2007: Borsod-Abaúj-Zemplén megye bűnözésföldrajza, valamint négy település a bűnözés tükrében. TDK dolgozat, ME-FGI 18. p

Siskáné Sz. B. – Halász L. 2017: Globális munkaerőpiaci kihívások az új gazdaságföldrajzi folyamatok tükrében / Recent challenges in the global labour market in light of new economic geography. Földrajzi Közlemények, 141. évf. 3. szám, Budapest, pp: 263-275

Vígh József 2006: Kriminológiai alapismeretek, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest pp.196-197.

Eredmények...Megoldások a bűnmegelőzésben; Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Rendőr-főkapitányság szakmai kiadványa 2007. p.13. www.blszk.sze.hu/images/Dokumentumok

http://konszenzus.org/wp-content/uploads/AVR/lecke3_lap2.html

<https://www.ksh.hu/>

Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007

Projekt címe: „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai”

